

הרב יעקב אריאל

קריאת מגילה בעזה*

שאלה:

חייל המשרת בעזה, האם חייב לקרוא את המגילה גם בי"ד וגם בט"ו.

לפנינו כמה שיקולים לקולא:

- א. ספק היכן היתה עזה העתיקה.
- ב. ספק אם היתה מוקפת חומה. (ואע"פ שעיר ששימשה כאחת מערי סרני פלשתיים, מסתמא היתה מוקפת חומה, אך הדבר תלוי היכן היתה העיר? אם סמוכה לים, יכול להיות שימה חומתה וכמו שהסתפקה הגמ' [מגילה ה ע"ב] לגבי טבריה. ואם היתה רחוקה מהים יתכן שהיתה מוקפת חומה).
- ג. הערים המסופקות קורין רק בהן, ולא בסמוך ונראה. ולכן אע"פ שעזה היא עיר גדולה מאוד וצפופה מאוד אין להחשיב את כולה כעיר אחת לענין זה.
- ד. אין בה ישוב יהודי. החיילים דרים בה זמנית לצורך מילוי תפקידם ומתחלפים לפי הצורך. ועיר של עכו"ם ספק אם קורין בה בט"ו.

תשובה:

בביאור הלכה בסי' תרפח, יש לכאורה סתירה בדבריו. בתחילה כתב בשם הדבר משה שעיר חרבה אין קורין בה בט"ו, ולאחר מכן כתב בשם הברכי יוסף שעיר שיש בה רק גויים, ישראל הנמצא בה בט"ו קורא בה בט"ו. הרב צבי פסח פרנק, שו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' קלא) רצה לישוב שיש לחלק בין עיר חרבה לגמרי לבין עיר שדרים בה עכו"ם. ולסברתו זו יוצא שעזה חייבת גם בט"ו. מיהו יתכן שבספק מוקפת חומה לא אמרו כן, אלא רק בעיר **ודאי** מוקפת חומה כמו ירושלים, עיי"ש. ועיין תוס' כתובות (מה ע"ב ד"ה על) שעיר של עכו"ם אין לה קדושת מוקפת חומה. אולם אנו לא בקדושה עסקינו, אלא בדין

* תשובה זו פורסמה לראשונה בספר: באהלה של תורה ח"ב סימן קד.

הרב יעקב אריאל

מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לעניין קריאת המגילה.

ובירושלים נהגו גם בי"ט השנים שבין תש"ח לתשכ"ז, לקרוא בט"ו למרות שבעיר העתיקה לא נשארו יהודים, וע"כ כהברכ"י. אם כי יתכן שסמכו על כך שהחומה השלישית עברה בתוך ירושלים החדשה. מיהו החומה השלישית אינה חומה מימות יהושע ב"נ, ועיקרה של ירושלים הקדומה היה באזור מעיין השילוח, משער האשפות דרומה (סילואן), ושטח זה היה כולו בידי נכרים באותם ימים, ובכל זאת קראו את המגילה בכל ירושלים החדשה בט"ו בכל אותן י"ט השנים שבין תש"ח לתשכ"ז. ויתכן שסמכו על זה שהר ציון, היה חלק מירושלים הקדומה, ובכל אותן י"ט שנים היה ברשותינו, עיי"ש בהר צבי. ומיהו בהר ציון לא גרו אז יהודים בדרך קבע, החיילים היו מתחלפים והאזרחים רק עבדו בשעות היום בהר).

והנראה לומר עוד, שבירושלים, מכיוון שכבר נהגו לקרוא בט"ו מקדמת דנא, בהיות הישוב היהודי בין החומות ובאזור ירושלים הקדומה, גם כשהתפשט הישוב מערבה לעיר החדשה הוא המשיך את רציפות המסורת של ירושלים. העיר העתיקה היתה אמנם מיושבת ע"י נכרים, אך ירושלים החדשה היתה הרחבה של העיר העתיקה, ולכן גם באותן השנים בהן היתה ירושלים העתיקה בידי נכרים המסורת נמשכה ברציפות ולא פסקה. אך בעזה, שגם בהיות בה ישוב יהודי קראו בט"ו רק מספק, ומקומה של עזה הקדומה לא ידוע, ולא ברור אם המקום העתיק מיושב בכלל, אפילו ע"י נכרים והחיילים המשרתים בעזה אינם תושבים קבועים, ואין כאן המשך רצוף של הקהילה היהודית הקודמת, יש כאן ספקות רבים אם יש בכלל צורך לקרוא מספק בט"ו, ומספק יוצאים מעיקר הדין בי"ד כרוב העולם. לכן נראה שהחיילים המשרתים בזעה יקראו רק בי"ד בברכה ולא בט"ו.

ועיי"ש בהר צבי, שהסתמך בעיקר על כך שירושלים היא עיר שהתפשטה והתרחבה מעבר לחלק שהיה מוקף חומה מימות יהושע בן נון וכולה נחשבת לעיר אחת. ולכן אע"פ שבחלק הקדום אין יהודים, מכיוון שבחלק החדש דרים יהודים ובהם עשרה בטלנים, נחשבת כל ירושלים ככרך אחד שלא פקע ממנו דיני כרך וכולה קוראת בט"ו. אך בעזה אין לומר כן. אפילו אם נניח שגם עזה נחשבת לעיר שהתפשטה והתרחבה וכוללת בתוכה גם את החלק העתיק וגם את החלק החדש, אך בחלק החדש אין תושבים יהודים קבועים אלא

קריאת מגילה בעזה

רק חיילים המתחלפים במשמרותיהם. ובודאי שאין עשרה בטלנים ביניהם. על אחת כמה וכמה שיש ספקות נוספים באשר לזיהויה של עזה העתיקה, מיקומה וחומתה וכו"ל.

ואע"פ שהקהילה היהודית שהיתה בעזה (עד מאורעות תרצ"ו) נהגה מן הסתם לקרוא גם בט"ו מספק, אך קהילה זו היתה קהילה קבועה והמשיכה את הרצף הישובי של קהילת עזה מקדמת דנא, ולכן נהגה גם לקרוא בט"ו מספק¹. אך החיילים המשרתים בעזה אינם קהילה קבועה, והם באו לעזה לאחר נתק של כמה עשרות שנים לאחר שהקהילה הקבועה חרבה. לכן אין הם משועבדים למנהגי הקהילה היהודית שהיתה במקום ועי' משנ"ב סי' תסח סעיף ד בבה"ל ד"ה וחומר(ו).

ולכן אין מקום לחייבם לקרוא מגילה גם בט"ו מספק.

1. הערת המערכת: על מנהג קריאת מגילה בעזה ניתן ללמוד מהרב יששכר בן מרדכי בן סוסאן, תיקון יששכר (ד"צ וינציאה של"ט), דף ס ע"ב הכותב: "המקומות שקורין בהם המגילה שני ימים מפני שספק אם עיירות הם אם כרכים הם כמו שכתבתי למעלה בביאור הקביעות בחדשי אדר, הסדר להם בקריאת התורה ביום השני כסדר היום הראשון, ומנהג זה פשוט פה בכל המוסתערבים יצ"ו תושבי ארץ צפת שבגליל העליון תוב"ב וכפריה בירי"ה ואל זיתון ושמענו שכן נוהגין גם בעזה ובדמשק אלא אם יחול יום שני בשבת ... אין נוהגין בשום מקום מהם להוציא בו ספר שני לפרשת עמלק". על בסיס תשובה זו פסק כך גם הרב יעקב שאול אלישר, ישא ברכה חלק או"ח סימן ה, בתשובה משנת תרמ"ג ליהודים שהתיישבו בעזה: "והנה בפורים כבר שאלו מה יעשו בקריאת המגילה והוריתי להם שיקראו ב' ימים. הראשון בברכה והב' בלא ברכה, וכמ"ש בס' תקון יששכר ז"ל בעד עזה". אם כי באותה שנה קראו הכל בי"ד בלבד, מאחר ויום ט"ו באדר חל בשבת.